

İşıqlı sabahlar üçün, parlaq bir gələcək üçün,
çiçəklənən millət üçün, səsi dünyaya yayılacaq bir
gənclik üçün, **düşünərək yaşayanlar üçün**, xoşbəxt bir
ailə üçün, sevincli qəlblər üçün, gülən üzlər üçün,
həyat səhifələrimizi parlaq imza sahiblərinin
qələmi ilə yazmaq üçün

parlaq imzalar

Kitabın sahibi: _____

Oxu tarixi: _____

MƏN SƏRÇƏ DEYİLƏM

(roman)

MUSTAFA MƏSTUR

Fars dilindən tərcümə edən:

Ariz Tarverdiyev

Buraxılışa məsul: Nurman TARIQ
Tərcümə edən: Ariz TARVERDİYEV
Redaktor: Dilman ŞAHMƏRDANLI
Korrektor: Turac ELDARQIZI
Yekun oxunuş: Toğrul MUSAYEV
Bədii və texniki tərtibat: İsmayıl SÜLEYMANLI
Üz qabığının dizaynı: Azər ƏSGƏRZADƏ

مصطفى مستور
من گنجشک نیستم

Mustafa Məstur
MƏN SƏRÇƏ DEYİLƏM

Bakı, "Parlaq İmzalar" Nəşriyyatı – 2017, 124 səh.

© **Mustafa Məstur / 2009**

© **Parlaq İmzalar MMC / 2017**

Kitab Mustafa Məsturla bağlanmış rəsmi müqavilə əsasında nəşr olunur. Kitabın Azərbaycan dilində nəşr hüququ "Parlaq İmzalar" Nəşriyyatına məxsusdur. Bütün hüquqları qorunur. İcazəsiz olaraq hər hansı vasitə ilə nəşri qadağandır.

Parlaq İmzalar Nəşriyyatı | 37
Mustafa Məstur seriyası | 2

www.parlaqimzalar.az
info@parlaqimzalar.az
fb.com/parlaqimzalar
0552595972 / 0552597259

Mündəricat

Ön Söz	9
1.	15
2.	20
3.	24
4.	29
5.	36
6.	42
7.	52
8.	57
9.	62
10.	66
11.	70
12.	75
13.	79
14.	85

15.	_____	90
16.	_____	94
17.	_____	101
18.	_____	105
19.	_____	108
20.	_____	118

*Oyunun qaydalarını dəyişə bilmirsənsə,
ağzını yum və oyuna davam et!*

Daniyal Nazi

Ön Söz

Mustafa Məsturun əsərləri barədə yazanda kəfgirin qazanın dibinə dəydiyinin fərfinə varırsan. Yəni söz tapmaq bir qədər müşkülə çevrilir. Bu ifadə imkanlarının məhdud olması ilə əlaqəli deyil, bəlkə də, adekvat olmamasıyla bağlıdır. Çünki onun əksər kitablarını oxuduqca hələ adı qoyulmamış hissələrin mövcudluğunu dərk edirsən. Azərbaycan oxucusuna təqdim edilən “Mən sərçə deyiləm” romanının da nüvəsini insan və onun olduqca mürəkkəb duyğuları təşkil edir. Onun bir çox əsərlərində olduğu kimi, bu romanında da ölüm mövzusu dominantdır.

Ölümlə həyat arasında çapalayan çarəsiz insanların macəraları psixiatriya mərkəzində müa-

licə alan İbrahimin başına gələnələr fonunda cərəyan edir. Cəmiyyətin dəli damğası vurduğu bu insanlar, əslində, aqlın əsarətindən qurtulub, ruhun əsarətinə boyun əyənlərdir. Ölüm qorxusunun həyatını kabusla çevirdiyi İbrahim də onlardan biridir. O, həyat yoldaşını və körpəsini itirdikdən sonra ruhi tarazlığını da itirib. Ona görə də ölüm adlı kabusla mübarizəsində həyat onu ağılına belə gətirmədiyi məcralara sürükləyir.

Roman pəncərə şüşəsinə çırpılaraq can verən cırcıramanın ölümü ilə başlayır. Psixiatriya mərkəzində bir-birinin ardınca baş verən hadisələr, xüsusilə də ən yaxın dostu Daniyalın özünü pəncərədən ataraq intihar etməsi, onun ruhi təbəddülatlarını artırır, ona rahatlıq vermir. Psixiatriya mərkəzinin müdiri Doktor Kuhinin təcrübə dovşanları kimi xəstələr üzərində tətbiq etdiyi xüsusi proqram və heç kimin adını bilmədiyi həblər belə, mənəvi böhranın burulğanında çapalayan çarəsiz insanlara təsir göstərə bilmir. Əsərin qəhrəmanı arvadının xəyanət etdiyini öz gözlərilə gördükdən sonra dərin psixoloji sarsıntılar keçirən Kabilinin məsləhətilə psixiatriya mərkəzini tərk edir. O, ya bütün hüceyrələrilə hiss etdiyi ölüm qorxusunu dəf edib normal hə-

yata, ya da yenidən həssas və xaotik ruhunun köləsinə çevrilib geriye – müalicə aldığı mərkəzə qayıtmalıdır.

Psixi xəstələrin yaşadığı mərkəzin binası, əslində, bütöv bir cəmiyyəti, xəstələri özünəməxsus icbari üsullarla ram etməyə çalışan mərkəzin müdiri Kuhi isə müxtəlif qadağalarla insanları nicat yoluna istiqamətləndirməyə çalışan avtoritarizmi, inzibati amirliyi xarakterizə edir. Burda mütləq qadağalar, labüd buxova çevrilir. Bu buxovlarsa xəstələri qorxaqlığa, mütiliyə sövq edir, tabe olmayanlar cəzalandırılır. Ən böyük qadağa isə qadınlarla istənilən növ təmasıdır. Onlarla söhbət etmək, onlara toxunmaq, hətta baxmaq belə qadağandır. Onları “həyata qaytarmaq üçün” ən təsirli metodsə təzyiqdır. Bu, adi cəmiyyətdə işə yaradığı kimi, “dəlilər” üçün də keçərlidir:

“Təbii ki, təzyiqin də müxtəlif növləri və formaları var, amma onların hər birinin sonluğu insan ruhlarının restavراسiyasından artıq bir şey deyil. Əslində, təzyiq özü bir şəkildən, digər bir şəkklə çevrilmədir. Dördbucaqlı ruhu dairəyə, dairəvi ruhu üçbucağa çevirir. Yaşıl rəngli ruhu mavi rəngli ruha, mavini qırmızıya döndərir. Elə də-

yişilir ki, hətta həmin tərəfin özü belə nə baş verdiyini anlamır”.

Məsturun “Mən sərçə deyiləm” romanı hadisələrin baş verdiyi mühit etibarilə Amerika yazıçısı Ken Kizinin “Ququ quşunun yuvasının üzərindən uçarkən” adlı romanına bənzəyir. Sözügedən romanda da hadisələr psixiatrik xəstəxanada cərəyan edir və yazıçı fərqli düşünən insanların “dəli” adlandırıldığı bir mühitin naqisliyini elə “dəli”lərin öz dili ilə tənqid edir. Məsturun “filosof dəlillər”i isə amerikalı dəlilərdən fərqli olaraq üsyankar deyillər, onların daxili iradəsi yalnız passiv müqavimətə qadirdir. Onlar heç bir halda “oyunun qaydaları”nı dəyişmək iqtidarında olmadıqları üçün susaraq oyuna davam edirlər.

Mustafa Məsturun kiçikhəcimli romanı öz hüdudlarını aşaraq bəşəri mövzuları ehtiva edir və burada insan övladının əsrlərdir narahat edən suallara cavab axtarılır. Əsərin əsas obrazlarından biri Daniyal həmin suallara cavab tapa bilmədiyi üçün çıxış yolunu intiharda görür – cırcırana kimi... Beləliklə, Məsturun “Cüzamlı Əllər və Donuz Sümüyü” romanındakı əsas obrazlardan olan Daniyalın sonrakı müəmmalı taleyinə bu romanda aydınlıq gətirilir.

Mustafa Məsturun bu kiçikhəcmli psixoloji romanı “hissəciklər” (pazl) oyununa bənzəyir. Hissəcikləri birləşdirən zaman böyük bir təsvir alınır: Həyat təsviri.

Ariz TARVERDİYEV,
*tərcüməçi, AMEA-nın Ziya Bünyadov
adına Şərqişünaslıq İnstitutunun dissertantı*

1

Gözlərim qapalıdır. Qarşımdan keçən zaman sadəcə səsini eşidirəm. Səsi milçəyin vızıltısına bənzəyir. Deyəsən, uzaqlaşır. Çünki səsi getdikcə öləyir. Sonra bir az sükut. Daha sonra nəyinsə pəncərə şüşəsinə çırpılması səsi gəlir. Deyəsən, möhkəm dəyib. Şüşələr tərtəmizdi. Yəqin, yenə gözəlçə Taci onlara dəsmal çəkib. Gözlərimi açıb nəzər yetirirəm. Pəncərənin kənarına düşüb və yerindəcə qıvrılır: Cırcırma.

Çarpayıda uzanmışam. Elə ki, gözlərimi yumuram, gördüyüm yuxu kabus kimi yenə də beynimdə canlanır. Artıq altı ay keçib, amma kabus eynən qarabasma kimi məni izləyir. Məni bura gətirəndən sonra nə qədər unutmağa çalışsam da, bacarmadım. Çalışdım ki, bütün bunları

biryolluq beynimdəm silib atım, lakin bacarmadım. Bəziləri özlərini belə silib gedirlər. Yəqin, bacarırlar. Mən bacarmıram. Telefon zəng çalır, amma yerimdən tərpənmirəm. İkinci və üçüncü zəngin arasında otağı bir neçə dəfə atılan güllənin səsi bürüyür. Yəqin, yenə Gülabdəmə qarnizonunun əsgərləri təlim keçirlər. Hələ də gözlərim qapalıdır. Əlimi uzadıb dəstəyi götürürəm. Daniyal Nazidir. 703-ün sakini.

Yarıçıq gözlərlə masanın üzərindəki saata dikirəm gözlərimi: beşə on dəqiqə işləyib. Bu Daniyal dünyada gördüyüm ən qəribə insandı. Əlbəttə, əgər “qəribə” sözü onu təsvir etmək üçün kifayətdirsə. Onun təbirincə desəm, əgər kəlmələr bir oyun çıxarmasalar və çırağı yanılıdırsa, – ruhunun çırağını nəzərdə tutur – çox yaxşı şeirlər deyir və yazır. Amma kəlmələr vəhşi bir varlığa çevrildiyi və yaxud ruhunun çırağı – hər nə səbəbdən olursa olsun – yanmadığı zaman əlindən gələn ən yaxşı iş, özünün də dediyi kimi, kəlləni atıb, bacardığı qədər yatmaqdı. Gecənin bu vədəsində yeni yazdığı şeirini mənə oxumaq üçün zəng edib. Səsi elə bil dərin bir quyunun dibindən gəlir. Bir də arabir kəsilən və təkrarlanan xışıltılı səslər. Yüz dəfə ona midyalıların əyyamın-

dan qalan o əntiq telefonu kənara atıb, təzəsini xahiş etməsini demişəm. Amma ona söz batmır!

Masanın üzərinə səpələnmiş, dünən gecə yarısınadək oxuduğum kitab və qəzetlərə, sonra şüşəyə yapışib pəncərədən boylanan cırcıramaya baxıram.

– Daniyal, bilirsən heç saat neçədi? Mən hələ yatıram. Yəni yatırdım. Olarmı şeirini sonraya saxlayasan? – deyirəm. Sonra ondan yatmasını istəyirəm. Söz verirəm ki, nahar vaxtı şeirinə mütləq qulaq asacağam.

– Dediymi eşitdinmi? – deyirəm.

– Eşitdim, – deyir.

Güman etmirəm ki, eşitmiş olsun. Amma başqa söz demədən dəstəyi yerinə qoyur.

Yenidən uzanıram və gözlərimi yuman kimi sanki gördüyüm kabusun içinə doğru sürüşürəm. Çalanın içinə doğru. Özüm qoydum onu həmin çalanın içinə. Kiçik karton qutu idi. Üzərində “TOŞİBA” markalı elektrik qazanın şəkli var idi. Qaralmışdı. Yüngül idi. İki kilo olardı. Bəlkə də, az. Qutunu mənə xəstəxana meyitxanasının işçisi verdi. Qutu soyuq idi. Həkim onun toxumalarına oksigenin çatmadığını dedi. Oksi-

gen azlığı. Danışdığı zaman əlləri ağ xələtinin ci-bində idi. Oksigen sözünü elə tərzdə deyirdi ki, sanki körpəmin qatılından söz açırdı. “Embrion toxumalarına oksigen çatmadıqda dərinin rəngi qaralmağa başlayır”, – dedi. Lənətə gəlmiş adını min dəfə fizika və kimya kitablarından oxusam da, heç vaxt mənasını indiki qədər anlamamışdım. Oksigen. O hadisədən sonra gecə-gündüz ölüm haqqında fikirləşirəm. Əlimdə deyil. Daim ölümə aparan yollar haqqında düşünürəm. Qəti əminəm ki, o yollardan birinin də adı oksigendir. Qəbiristanlıq bomboş idi. Təkcə mən, qəbirqazan, bir də hardan gəldiyini bilmədiyim nalə səsləri. Qəbirqazan yalnız bir neçə bel vurdu. Sonra belin tiyəsinə çuxurun kənarına komalanmış torpağa sancıb bir siqaret yandırdı. Mən qutunu çuxurun içinə qoyanacan gözlədi. Lənətə gəlsin oksigeni. Diz çökdüm. Çuxuru hamarlamaq üçün içinə doğru əyildim. Həmin anda nə üçün körpəmi yumadıqlarını düşündüm. Nə üçün onu kəfənləmədilər? Nə üçün namaz qılmadılar? Nə üçün onu yola salmağa heç kim gəlmədi? Oksigen beynimdən çıxmırdı. Qəbirqazan cəmi bir neçə bel torpaq tökdü. Sonra belin arxasıyla torpağı düzlədi. Daha sonra kənara çəkildi və daha

bir siqaret yandıraraq gözləməyə başladı. Ovcuna bir neçə əsginas qoydum. Əfsanə hələ Mehr xəstəxanasında idi. Hələ ölməmişdi. İki gündən sonra öldü. Şiddətli qanaxmadan. Həkimlər belə dedilər. Qəbirqazan ordan uzaqlaşan zaman öz-özümə balamı torpaq altına gömsün deyə kiməsə pul verdiyim barədə də düşündüm. Sonra qəbiristanlıqda sıralanmış yüzlərlə, minlərlə kiçik varlıqlara baxdım, heç birinin başdaşı yox idi. Kirpiklərim ağırlaşmışdı. Amma yenidən yuxuya dalmamışdan əvvəl bir güllə səsi sanki dünyanın dibindən, dərin bir quyunun içindən gəlir və bütün otağı bürüyür, sanki məndən başqa heç kəs bu səsi eşitmir.

2

Yataq otağından mətbəxdə qabları yuyan Əfsanəni görə bilirdim. Qəzetləri masanın üzərindən götürüb qatladım. Kitabları rəfə qoyub televizorun düyməsini basdım, amma ekran açılmamış söndürdüm. Telefonun dəstəyini götürdüm, amma sürətlə yerinə qoydum. Əfsanə qabyuyan mayenin köpüyü ilə dolu boşqabı su kranının altına tutdu və sonra ehtiyatla digər boşqabların yanına qoydu. Yatağın kənarında oturub yenə ona tamaşa edirdim. Üzünə tökülmüş bir neçə teli qolu ilə kənara çəkib, bıçağı suyun altına tutdu.

İki il bundan qabaq evlənmişik. Fakültədə tanış olduq. Daha doğrusu, fakültənin kitabxanasında. Beşinci semestr idi, mən ixtisasımı təzəcə

dəyişib, tarix fakültəsindən fəlsəfə fakültəsinə keçmişdim. Əfsanə fotoqrafiya fakültəsində oxuyurdu. Çox tez aşiq olduq. Bir çox aşıqlər kimi təqribən səbəbsiz. Yəni əgər hər hansı bir səbəb olmuş olsa belə, xatırlamıram. Xatırladığım yeganə şey Əfsanənin barmaqları idi. Mən qəflətən axmaqcasına onun əllərinə və barmaqlarına aşiq oldum. Əslində, əvvəl onun barmaqlarını, sonra üzünü gördüm. Sağ əlini kitabxananın piştaxtasının üzərinə qoymuşdu. Sol əliylə isə yanaqlarına səpələnmiş tellərini örpəyinin altına yığırdı. Bütün bunlar bir neçə saniyədən artıq çəkmədi. Hətta örpəyini sahmanlayan zaman və sol əlini aşağı endirəndə belə ən azı onun üzünü yan tərəfdən görə biləcəyim halda gözlərim hələ də onun əllərinə ilişib qalmışdı. Fikirləşirdim (yəni hiss edirdim) ki, bu əllər öz zərifliyi, gözəlliyi, yumşaqıq və məsumiyyəti ilə qüdsiyyət sərhədlərinə kimi sevilməyə layiqdirlər. Elə həmin anda onlara vuruldum. And içirəm. Bütün bunlara rəğmən, yaxşı bilirəm ki, əgər başqa bir fakültədə oxusaydım, başqa birinə aşiq olardım. Və ya başqa şəhərdə olsaydım. Ya da başqa bir ölkədə. Əgər yüz il bundan qabaq yaşasaydım, yəqin, Qacarlar sülaləsindən bir xatuna aşiq olardım.

Və əgər iki yüz il bundan öncə dünyaya gəlmiş olsaydım, bütün bu qüvvə və qəribəliklə başqa bir adda, başqa bir qadına vurulardım. Məsələn, Məhliqa. Əfsanə aşıq ola biləcəyim minlərlə potensial məşuqələrdən yalnızca biridi, deyə öz-özümü ovundururdum. Konkret bir dəlilim yoxdur, amma düşünürəm ki, bu Əfsanələr arasında müştərək nəsə olmalıdı. Dəqiq bilmirəm nələr. Bəlkə də, barmaqlarının bənzərliyi. Əfsanə də həmçinin. O da minlərlə məkanın, minlərlə İbrahimin arasından məhz məni seçdi. Bu, dünyanın heç vaxt anlaya bilməyəcəyim həngamələrindən biridir. Heç vaxt başa düşə bilməyəcəyim. Bizə görə – mən və Əfsanə – bütün bu illərin, bütün bu şəhərlərin, universitetlərin, kitabxanaların, Əfsanələrin, İbrahimplərin arasından, 2002-ci ilin payız fəslinin çərşənbə axşamlarının birində günortadan sonra bu Yer kürəsinin şərqi qindəki şəhərlərin birində, fakültənin kitabxanasında qarşılaşdığımız, sonra bir-birimizə vurulduğumuz, dünyanın ən xoşbəxt cütlüyü olduğumuzu düşündüyümüz, bir-birimiz üçün yarandığımız, bir-birimizin itmiş olan yarısı olduğumuz və nəhayət, evlənəcəyimiz üçün çox, gərək ki, çox şanslıyıq.

Əfsanə qusmaq istəyən adamlar kimi çanağın içinə doğru əyilərək başını krana sarı apardı. Alnını krana dayayıb öyüyürdü. Və bütün bunlar onun ölümündən qabaq idi.